

PAPER DETAILS

TITLE: Tanzimat Devrinde Bazı Kıbrıs Rumlarının Yunan Vatandaşlığına Geçmelerinden
Kaynaklanan Hukukî Meseleler

AUTHORS: Celâl Erdönmez

PAGES: 175-198

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234345>

Tanzimat Devrinde Bazı Kıbrıs Rumlarının Yunan Vatandaşlığına Geçmelerinden Kaynaklanan Hukukî Meseleler

Celâl Erdönmez*

Öz

Yunanistan, 1821 yılında Mora'da başlayan isyan hareketine Avrupalı büyük devletlerin destek vermesi ile bağımsız devlet haline geldi. Yunan bağımsızlık hareketine Kıbrıs Kilisesi destek verdiğinden gelişmelerden adalı Rumlar da etkilendi. Osmanlı tebaasından bazı Rumlar, bağımsızlıktan sonra Yunanistan'a gidip Yunan vatandaşlığı aldılar. Bunlardan bir kısmı Kıbrıs'a döndükleri zaman, elde ettikleri vatandaşlık bağının kendilerine sağlayacağı bir takım hukukî, malî ve ticarî imtiyazlardan faydalanmak istediler. Ancak, Osmanlı tebaalığından kaynaklanan haklarını da talep ettikleri zaman eski haklarını kullanmalarını yasaklayarak, Yunan vatandaşlığından vazgeçmeye zorlayan yeni bir kanunî düzenleme ile karşı karşıya kaldılar. Yunan vatandaşlığı alan Rumların Lefkoşa'da Osmanlı Mahkemesi'ne müracaat ederek, eski haklarını talep etmeleri yeni birtakım hukukî meseleleri ortaya çıkardı. Osmanlı Devleti bu meseleleri bir yandan hukukî tedbirlerle çözmeye çalışırken, diğer yandan da Rumların Yunan vatandaşlığına geçmelerini önlemeye çalıştı.

Anahtar Kelimeler

Kıbrıs, Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri, Kıbrıs Rumları, Yunan vatandaşlığı meselesi, tâbiyyet

* Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi – Burdur / Türkiye
celalerdonmez@mehmetakif.edu.tr

Giriş

Yunanistan, 1821 Mora İsyanı'yla başlayan siyasi gelişmelerin sonucunda bağımsız devlet haline gelir. Avrupalı devletler, 6 Temmuz 1827 Londra Antlaşması'yla Yunanistan'ın bağımsızlığını tanırlar. Osmanlı Devleti ise Yunanistan'ın bağımsızlığını Rusya mağlubiyetinden sonra akdettiği 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşması ile resmen tanıır. Edirne Antlaşması yürürlüğe girdikten sonra Osmanlı-Yunanistan ilişkileri, Avrupa devletlerinin baskıları altında normalleşme sürecine girer. Ancak, diplomatik ilişkilerin normalleşmesi, taraflar arasında yeni meselelerin ortaya çıkmasına engel olmaz.

Yunan isyanının başlaması ve başarıya ulaşması, genel olarak XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin her alanda zayıflamış bir durumda bulunmasından ileri gelmiştir. Rum ayaklanmasının Rusya'nın himayesinde patlak vermesi ve Yunanistan'ın bağımsız devlet olarak ortaya çıkması, bir bakıma İngiltere, Fransa gibi Avrupalı büyük devletlerin ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı kazandıkları diplomatik bir zafer olarak görülebilir. Yunan bağımsızlığı, aynı zamanda bu devletlerin Osmanlı toplumuyla doğrudan temaslarının da bir neticesidir. Nitekim Rusya, İngiltere ve Fransa XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı toplumuna nüfuz ederek, emperyalist hedeflerine ulaşma stratejisi benimsemişlerdir. Bu amaçla her devlet, kendi mezhebine mensup Osmanlı reâyasının himayesine talip olmuştur. Himaye taleplerine olumlu cevap veren toplumlardan birisi de Rumlardır. Rumlar XIX. yüzyıl başlarında kapitülasyonların sağladığı haklardan büyük ölçüde faydalanmışlardır. Çifte vatandaşlık statüsü elde ederek, zenginliklerini bir kat daha artırmışlardır (Türkmen 2002: 868).

Avrupa devletlerine verilen ticarî imtiyazlar zamanla himaye sistemini doğurmuş, bu da Osmanlı toplumunu bu devletlerin müdahalesine açık hale getirmiştir (Erdönmez 2011). Osmanlının “düvel-i muazzama” dediği Avrupalı büyük devletler ve bilhassa Rusya, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılarak kendi himayelerinde bağımsız bir devlet olmasını desteklemiş (Turan 1999: 243-291, Jorga 2005) ve böylece Yunan bağımsızlığının yolu açılmıştır.

Yunanistan'ın bağımsız devlet haline getirilmesinin Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerinde (A. Cevdet 1301: 224) ortaya çıkan¹ çok boyutlu etkileri olmuştur.² Hristiyan toplumların Osmanlı Devleti'nden kopuşunun başlangıcı olarak kabul edilen Yunan bağımsızlığı Kıbrıs Rumları'nı da yakından etkilemiştir. İstanbul Patrikhanesi yanında, taşrada ve adalarda da pek çok papaz ve kocabaşı, Mora İsyanı'nda müdahil oldukları gerekçeyle ölüm cezasına çarptırılmışlardır (A. Cevdet 1301: 233). Aynı şekilde, başta Patrik Kyprianos olmak üzere Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'ne mensup

bazı Metropolitler ve diğer din adamları da bu harekete destek verdikleri iddiasıyla idamla cezalandırılmışlardır (Cobham 1969: 453-469, Hackett 1972: 229, Çoruh 2008: 472). Kıbrıs'ta idamlara rağmen, ilerleyen dönemde; başpiskopos ve metropolitlere dinî yetkilerinden başka, olağanüstü zamanlarda muhassıl ve voyvodalara tanınan bazı idarî haklar verilmeye devam edilmiştir (Çoruh 2008: 122, 429).

1821 hadiselerinden sonra Kıbrıs Rumlarının Yunanistan ile ilişkileri yeni bir sürece girer. Ortaya çıkan yeni durum, Kıbrıs Rumlarının Osmanlı Devleti'nin adlî, malî ve hukukî uygulamalarını istismar etmelerine elverişli bir karakter arz etmektedir. Bu dönemde çok sayıda Kıbrıs Rum'u, Yunanistan'a giderek Yunan vatandaşı olmuştur. Böylece bazı Rumlar, Yunan vatandaşı sıfatıyla yahut da Yunan vatandaşlığı iddiasında bulunarak Osmanlı Devleti'ne yeni hukukî meseleler çıkarmışlardır. Kıbrıs'ta görev yapan konsoloslar da bu süreçte aktif rol oynamışlardır. Bu şekilde Kıbrıs reâyasından bazı Rumlar hükümetin şiddetli cezalar uygulamasına rağmen konsolosların himayesine girme çabası içerisinde olmuşlardır (Bağış 1983: 90). Çalışmamızda verilecek örnekler de bu durumu teyid edecek karakterdedir.

Yunan vatandaşlığı hakkı kazanan Rumlar, adada hem toplumsal ilişkileri hem de diplomatik ilişkileri zorlayıcı bir durumun ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Bu sebeple, Kıbrıs Rumlarının Yunan vatandaşlığına geçmesi sonucu ortaya çıkan durumların, müstakil bir çalışmada değerlendirilmesi gerekir. Bazı çalışmalarda (Gazioğlu 2000: 307-309) kısmen değinilmiş olmasına rağmen konu, henüz örnek olaylar üzerinden ve Osmanlı arşiv kayıtları değerlendirilerek bütün boyutlarıyla incelenmemiştir. Ayrıca bu konuya değinen çalışmalar, Kıbrıs'ta görev yapan Rus ve Avrupalı konsolosların amirlerine yazdıkları raporlar yanında bir vesileyle Kıbrıs'a gelmiş seyyahların şahsi gözlemlerine dayanarak aktardıkları verilere dayanmaktadır. Rumların Kıbrıs'a dönüşünden sonra ortaya çıkan meselelerin aydınlatılabilmesi, ancak Osmanlı vesikalarının ve mahallî arşivlerin kullanılmasına bağlıdır.

Bu çalışmamızda, Kıbrıs Rumlarından bazılarının Yunan vatandaşlığına geçmeleri, Lefkoşa Mahkemesi'ne yansımış davalar esas alınarak; sebep ve sonuçlarıyla birlikte incelenecektir. Ayrıca konunun genel çerçevesini oluşturan hadiseler hakkında daha önceden yapılmış çalışma ve değerlendirmeler de gözden geçirilerek mesele aydınlatılmaya çalışılacaktır. Çalışmamızın amacı, Yunan vatandaşlığına geçen Rumların Kıbrıs'ta meydana getirdikleri hukukî meseleleri Kıbrıs Şer'îyye Sicilleri'ne ve diğer kaynaklara istinaden ortaya koyarak değerlendirmektir. Meselenin daha iyi ortaya konulabilmesi için devrin siyasî ve iktisadî durumu hakkında yapılmış çalışmalar da bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Kıbrıs Rumlarının Yunanistan'a Göçü ve Yunan Vatandaşlığına Geçme Sebepleri

Kıbrıs Rumlarının Yunanistan'a göç etmeleri ve akabinde Yunan vatandaşlığına kabul edilmeleri genel olarak, Yunan devletini de ortaya çıkaran devrin siyasî ideolojisiyle ilgili görülmektedir. Milliyetçilik ideolojisinin, Avrupalı büyük devletler tarafından Osmanlı Devleti'ne yönelik dış politika uygulamalarında ıstismara elverişli bir unsur olarak kullanılması ve XIX. yüzyılda özellikle Balkanlar'da uygulanmasından Rumlar da etkilenmiştir. Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın ifade ettiği şekliyle, Napolyon III'ün "bir hükümetin kendisini istemeyen bir kavmi terk etmesi lâzım gelir" fikrinin Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar arasında taraftar bulması ihtimâl dahilindedir (Cevdet 1980:42, 1992:60).³

Esasında Yunan bağımsızlığı sürecinde Rumların Yunanistan'a gitmeleri genel manada iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir. İlki 1821 Mora İsyanı sırasında olup (Çoruh 2008: 240) ikincisi 1829'daki bağımsızlıktan sonradır. Ancak, bu dönemde Yunanistan'a gidenler yalnızca Kıbrıs Rumları değildir. Anadolu'dan da çok sayıda Rum bu yola başvurmuştur. Mesela, 1829 yılında Anadolu'da, yarısı Türkiye'de doğup büyümüş olan, 300.000 civarında Rum, Yunan tebaası oldukları iddiasında (İpek 1997: 22) bulunmuşlardır. Aynı dönemde, Kıbrıs'tan bazı Rumlar da, Yunanistan'a göç ederek Yunan vatandaşlığı kazanmışlardır.

Her iki dönemdeki Rum göçmen grubunun 1829 yılından sonra Kıbrıs'a dönme isteğinde bulunmaları birtakım hukukî-siyasî meselelerin ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Rumların Yunan vatandaşlığına geçmeleri, Kıbrıs'ta görev yapan ve Yunan bağımsızlığını destekledikleri bilinen Rusya ve Avrupa ülkelerinin Kıbrıs konsoloslarınca da teşvik ve himaye edilmiştir. Yunanistan'dan Kıbrıs'a dönen Rumların sığınma ve korunma taleplerine konsoloslar olumlu cevap vermiş; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Kıbrıs konsoloslukları adaya dönen Rumların sığınma adresleri olmuştur (Gazioğlu 2000: 307). Bu durumda Kıbrıs Rumlarının Yunan vatandaşlığı meselesini, Avrupa diplomasisinin politik manevra kabiliyetini sergilediği bir alan olarak görmek hiç de yanlış olmaz. Ancak, göçlerde siyasî ve diplomatik unsurlar her zaman öncelikli sebep değildir.

Kıbrıs Rumlarının Yunanistan'a gitmesinde, yukarıda bahsedilen diplomatik sebeplerin dışında bazı tabii sebeplerin de etkisi muhtemeldir. Tanzimat Devri başlarında Kıbrıs'ta yaşanan kıtlık neticesinde Müslim ve Gayrimüslim ahalinin bir kısmı, vergilerini ödemekte zorlandıklarından ada dışına kaçmışlardır. Konuyla ilgili arşiv kayıtlarından 200 kadar Müslim ve

Gayrimüslimin, Antalya'ya diğerlerinin de başka yerlere gittiği görülmektedir (K.Ş.S. 38/44-1).⁴

Cobham, 1840 yılı Ekim ayında Kıbrıs'ı ziyaret eden Wilhelm H. Engel'in gözlemlerine dayanarak, 1830'lu yıllarda Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın yol açtığı meseleler sebebiyle de adadan gidenler olduğunu aktarır (Cobham 1969: 462-463). Buna göre, Kıbrıs'ın, İngiltere, Osmanlı Devleti ve Mehmed Ali Paşa arasındaki barış müzakerelerine konu olması sebebiyle, durumdan rahatsız olan eğitimli ve saygın çok sayıda Kıbrıs Rum'u, Yunan Krallığı'na göç etmiştir (Cobham 1969: 462-463).

Kıbrıs Rumlarının Yunan Vatandaşlığına Geçmelerini Önlemeye Yönelik Tedbirler

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra, Osmanlı Devleti bazı hukukî tedbirlere başvurmak zorunda kalmıştır. Bunların ilki, 29 Zilhicce 1236/27 Eylül 1821 tarihinde kaleme alınan vesikaya istinaden, "1821 ihtilâlinde firar edenlerden vatanlarına avdet etmeyenlerin mallarından mahrumiyetleri ortaya çıkacağına ilân edilmesi"dir (B.O.A. C.HR. 139/6938).⁵ Bu karar aşağıda incelenecek olup, Kıbrıs'ta yaşanan birtakım hukukî meselelerin meydana gelmesinde de etkili olmuştur. Buna mukabil, Osmanlı Hükümeti 1830 yılından itibaren adadan göçü önlemek maksadıyla vergi konusunda düzenlemelere gitmiştir (İnalçık 1964: 44-45).

Kıbrıs Rumlarının, Yunanistan'a göç ederek Yunan vatandaşlığına kabul edilmelerinin yol açtığı meseleleri önlemeye yönelik tedbirler iki aşamalıdır. İlk aşamada göçü önlemek için çalışılmıştır. İkinci aşamada ise göçlerin önlenememesi sebebiyle gidenlerin geri döndürülmeleri adına gerek teşviğe gerekse zorlayıcı yöntemlere başvurulmuştur. Bu tarz bir politikanın uygulanması, ilk kez Rusya'nın 1829 yılında Rumeli'den birçok Osmanlı reâyasını Rusya'ya göçe zorlaması sürecinde ortaya çıkmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti tarafından Rumeli reâyasını geri döndürmek maksadıyla uygulanan yöntem, Kıbrıs'ta da eş zamanlı olarak tatbik edilmiştir. Bu çerçevede üretilen politikanın temelini, göçmenlerin geride bıraktıkları ev, bağ, bahçe ve diğer mallarının kadı marifetiyle kocabaşı, despot ve çorbacılar aracılığı ile muhafaza ve idare altına alınması; bunların emanet usulü ile işletilmesinin sağlanması ve geriye dönen reâyanın mal ve mülklerinin yapılan masraflar düşüldükten sonra iade edilmesi, oluşturmuştur (Gülsoy 1993: 69, 70).

Kıbrıs Rumlarının, Yunan vatandaşlığı alarak Kıbrıs'a dönmeleri sebebiyle ortaya çıkan meselelerin çözümü için alınan tedbirler, Osmanlı Devleti'nin bu konudaki endişelerini ortadan kaldırma amacı taşır. Bu endişelerin en

önemli sebebi, Yunan pasaportuyla Kıbrıs'a dönen Rumların konsoloslara sığınarak koruma altına alınmalarıdır. Bu durum Osmanlı tebaası Rumları, Osmanlı idaresinden uzak tuttuğu gibi, mahallî idarecilerle konsoloslara arasında gerginlikler yaşanmasına da sebep olmuştur (Gazioğlu 2000: 309, Hill 1952: 151, Luke 1969: 166).⁶ Diğer bir endişe ise ada genelinde büyük bir iç huzursuzluğun baş göstermesi ihtimalidir.

Bu tedbirlere karşı, kendisi de Rum asıllı olan Rusya konsolosu Constantin Peristiani ile Fransız konsolosu, Yunan vatandaşlığına geçmiş Rumları, Osmanlı ülkesinde belirli bir hukukla bulunma hakkı tanınmış müste'minlere tanınan vergi muafiyeti ve diğer ayrıcalıklardan faydalanmaları hususunda, Osmanlı idarecilerine karşı tahrik etmişlerdir (Gazioğlu 2000: 308). Bu sebeplerdir ki, Osmanlı Devleti, Rumlar yanında Rusya ve Fransa gibi büyük devletlerin Kıbrıs konsoloslarına karşı da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Zira konsoloslara bu süreci Osmanlı Devleti aleyhine desteklemişlerdir. Buna mukabil Kıbrıs Kilisesi temsilcileri de bu durumdan hoşnut değillerdir. Mesela, Kıbrıs Başpiskoposu Panaretos, 6 Mart 1830 tarihinde Mısır'daki Kıbrıs Rumlarına bir mektup yazarak tekrar Kıbrıs'a dönmelerini teşvik etmiştir. Başpiskopos'un bu yöndeki gayretleri 2 Aralık 1831 tarihine kadar devam etmiştir. Panaretos'un, Yunan vatandaşlığına geçen Rumları tekrar re'âyâ statüsüne dönmeye teşvik etmesine karşı Larnakalı bazı Rumlar Rus konsolosuna müracaat ederek tepkilerini göstermişlerdir. Bunlar aynı zamanda Yunanistan da dâhil, garantör devletleri adadaki Yunan vatandaşlarının haklarını korumaya ve Osmanlı idaresini kınamaya davet etmişlerdir (Luke 1969: 168, Gazioğlu 2000: 309).

Kıbrıs Rumlarının, Yunan pasaportuyla Kıbrıs'a dönerek bazı taleplerde bulunmaları; Kıbrıs'ta Osmanlı idarecileri açısından, Avrupa diplomatlarının gözetimi ve müdahale girişimleri altında yeni bir yöneten-yönetilen ilişkisi ortaya çıkarır. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta bir süre önce kendi tebaası olduğu halde Yunan vatandaşlığı yoluyla bu statüden çıkıp; tekrar adaya dönerek müste'min statüsü kazanmaya çalışan kişilerden kaynaklanan hukukî meseleleri, konsolosların gözetimi altında çözmek gibi zor bir durumda kalır. Rumlar, ilk olarak Osmanlı ülkesinde müste'minlere tanınan imtiyazlar çerçevesinde vergi muafiyeti talep ederler.

Yukarıda da değinildiği gibi Hükümet, bu taleplerin önünü kesmek için bazı tedbirler almıştır. İlk olarak Rumların Yunanistan'a göçü önlenmeye çalışılmıştır. Esas tedbir ise, Yunan pasaportu ile Kıbrıs'a dönen Ortodoks Rumların, Bâb-ı Ali'ye müracaat ederek; Osmanlı vatandaşlığından çıkmak için izin almaları gerektiği, aksi halde vatandaşlıktan çıkma izni almaksızın Kıbrıs'a dönerlerse bu durumda eski vatandaşlıklarını yeniden

kazanmış olacaklarının ilan edilmesidir. İngiltere'nin Kıbrıs Konsolosu Antonio Vondiziano, ortaya çıkan durumu İstanbul başkonsolosuna yazdığı 3 Aralık 1831 tarihli raporunda şu şekilde kaydetmiştir (Luke 1969:166):

“Yunan Krallığı'nın, güçler (Avrupa devletleri) tarafından tanınmasının sonuçlarından birisi, kendilerini reâya statüsünden kurtarmak için can atan birçok Ortodoks Kıbrıslının Yunan vatandaşlığı edinebilmek için Yunanistan'a gitmeleridir. Bunlar, bu imtiyaza sahip olabilmek adına çok az güçlük çekmiş gibi görülmektedirler. Daha 1831 yılında Yunan pasaportuyla adalarına (*native island*) geri dönen Kıbrıslıların sayısı Türkleri telaşlandıracak kadar fazlaydı. Bunlar, şayet Osmanlı vatandaşlığından düşürülmeleri için İstanbul Hükümeti'nden mücadele almasalr, Osmanlı ülkesine dönmeleri halinde Osmanlı vatandaşlığına devam etmeye zorlanacaklardı. Bu emirden etkilenen Larnakalı Kıbrıslılar, bu tarihten itibaren Yunanistan'ın koruyucu güçlerini temsilen Kıbrıs'taki Rus konsolosuna müracaat ettiler.”

İngiltere Konsolosu Vondiziano'nun raporundan, Osmanlı Devleti'nin Rumların Yunan vatandaşlığına geçmelerini, bazı Rumların Rusya konsolosunu meseleye müdahil olmaya davet ettikleri bir süreçte önlemek istediği açıkça görülmektedir. Öte yandan Osmanlı Devleti, bu geçişleri bir yandan önlemeye çalışırken, ayrıca hukuk yoluyla mâniaalar çıkartarak eski vatandaşlarını geri kazanmak eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede olmak üzere Kıbrıs'tan göç edip ayrılan kişilerin geriye döndürülmeleri için bir dizi malî tedbirler de alınmıştır. Bu tedbirlerin başında, Kıbrıs'a geri dönen Rumlar için üç yıl vergi muafiyeti uygulaması gelmektedir. Ancak bu düzenlemeye göre, Müslümanların nüzül ve avârız, Gayrimüslimlerin ise cizyeleri, diğer ahali arasında bölüşülerek ödenmeye devam edecektir. Öte yandan geri döndürme tedbirlerinden bir diğeri de bu kişilerin başkalarına olan borçlarının üç yıl boyunca ertelenmesidir (K.Ş.S. 38/44-1).

Rumların, Yunan vatandaşlığına geçişlerini önlemek maksadıyla alınan caydırıcı nitelikteki hukukî tedbirler yeterli olmamıştır. Bunun akabinde bazı muafiyetler öngören geri dönüşü teşvik tedbirleri de umulan faydayı temin etmemiştir. Osmanlı Devleti son çare olarak; vatandaşlık meselesini istismar yoluna giden kişilerin, tekrar Osmanlı tâbiyyetine döndürülmelelerini sağlamak üzere zor kullanma yoluna gitmiştir. Vondiziano'nun da raporunda kaydettiği gibi, Rumların reâya statüsüne dönmelerini zorunlu hale getiren devlet, hem gidişatı kontrol altına almaya çalışmış hem de buna uymayanları tutuklamıştır (Luke 1969: 169).

Kıbrıs Rumlarının Yunan Vatandaşlığına Geçmelerinin Yol Açtığı Meseleler

1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması üzerine pek çok Rum'un Yunan vatandaşlığına geçmesi, yeni bir meseleyi gündeme getirmiştir. G. Bozkurt'un ifade ettiği gibi, beratlı ya da patenteliler⁷, artık koruma altında değil, bizzat kendilerini koruyan Rus veya Avrupalı devletin uyruğu olduklarını iddia etmeye başlamışlardır. Bu şekilde, Bâb-ı Ali, zimmi vatandaşlarını ve onlardan sağladığı vergi gelirlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca, Osmanlı vatandaşlığından çıkan kişiler yine Osmanlı Devleti'nde yaşayarak, hem bir müste'min gibi imtiyazlara sahip olup hem de eski haklarını muhafaza etmişlerdir (Bozkurt 1989: 145-149, 1998: 18-19).⁸ Bu durumun aynısının Kıbrıs'ta da yaşandığı Osmanlı vesikalarına paralel olarak, İngiltere konsolosu Vondiziano'nun raporlarından da anlaşılmaktadır. Meselenin tüm boyutlarıyla tespitinin yapılabilmesi için uluslararası boyutu hesaba katılmalıdır. Çünkü Yunanistan'ın bağımsızlığı başlı başına Avrupa diplomasisinin marifeti olup, bu durum Kıbrıs'ta ortaya çıkan meseleleri de haliyle uluslararası hukuk meselesi haline getirmektedir.

Aslen Kıbrıs Rum'u olduğu halde Yunan vatandaşlığı kazanan kişilerin Avrupa'nın korumasına hak kazanıp kazanmadığı diplomatik bir uzlaşmazlık konusu haline gelmiştir (Gazioğlu 2000: 309). Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti, durumu yerinde incelemek üzere Hihsat Bey'i umumî müfettiş sıfatıyla Kıbrıs'a göndermiştir. Hihsat Bey'in Larnaka'daki faaliyetleri, İngiltere konsolosu Vondiziano'nun 1831 yılı raporuna şöyle yansımıştır (Luke 1969: 169):

“Yazmış olduğum raporların birkaçında dikkatinizi bu adalılardan göç mevzuuna çekmiştim; onlar yığınlar halinde Yunanistan'a gidip anavatanlarına (*native country*) Yunan pasaportuyla dönmektedirler ki, bu düzenleme kolayca ve gecikmeksizin yapılmaktadır. Böylece bütün vergilerden muaf ve ecnebilerin imtiyazlarına sahip olarak tekrar evlerinin ve diğer mallarının sahibi olmaktadırlar. Bu süreç bütün adalı kesimler tarafından o kadar çok benimsenir ve uygulanır bir hal aldı ki, devam etmesi durumunda ada kısa bir sürede Yunan kolonisine dönüşecekti ve Sultan'ın elinde içi boş bir hükümdar (*padrone*) unvanı dışında hiçbir şey kalmayacaktı. Bu nedenle bu kesimlerin reâyâ kategorisine dönmeleri için bir emir çıkartıldı; bazıları tutuklandı. Bu uygulamayı kontrol etmek için ciddi önlemlerin alınacağı görülmektedir.”

Vondiziano'nun raporu açıkça ortaya koymaktadır ki Rumlar, Yunan pasaportu ile Kıbrıs'taki evlerine, tarlalarına dönerek her türlü vergiden muafiyet kazanmaktadırlar. Vondiziano'nun buraya kadarki yorumu, mevcut

durumun tespiti açısından önemlidir ve fiili durumdan bahsetmektedir. Ancak konsolos, aynı zamanda Yunan vatandaşı olarak Kıbrıs'a dönen köylülerin sayıca çokluğunun gelecekte doğurması muhtemel sıkıntılardan bahsetmektedir. Aslında bu yorum konsolosun Osmanlı Devleti'nce kendisine tanınan görev ve yetkileriyle ilgili değildir. "Kıbrıs'ın çok yakında bir Yunan kolonisi olacağı, padişahın elinde ise sadece buranın –Kıbrıs-patronu unvanının kalacağı" şeklindeki yorumda başvurduğu "Yunan kolonisi" tabiri, İngiltere konsolosunun 1831 gibi erken bir tarihte adaya kolonileştirilecek ülke gözüyle baktığının işareti olarak değerlendirilebilir.

Burada tespit edilmesinde fayda görülen bir husus, Kıbrıs'tan ne kadar Rum'un Yunanistan'a göç ettiği, bunlardan ne kadarının geriye döndüğü ve Osmanlı siyasi, malî ve adlî sisteminde ne gibi meselelere sebep oldukları konusudur. A. Gazioğlu, Yunanistan'a giden Rumların sayısını Kyriazis (Kyriazis 1888, Gazioğlu'ndan 2000: 308)'i kaynak göstererek onbinlerce olarak vermektedir (Gazioğlu 2000: 308). Ancak, H. Luke'un eserinde bu konuda bir sayı verilmemiş "çok sayıda" ve "yığınlar hâlinde" ifadeleri kullanılmıştır (Luke 1969:166). Luke'un satır aralarından, giden Rumların sayısının büyük oranlara vardığı hissedilmektedir. H. İncalcık da A. Gazioğlu'na kaynaklık eden Kyriazis'in, 1821-1826 yılları arasında Mora İsyanı'nın Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar üzerinde de etkili olduğu ve Osmanlı idarecilerinin aldığı sert tedbirler sebebiyle 20.000-25.000 Rum'un bu sebeple adadan ayrılmış oldukları şeklindeki ifadelerini abartılı bulmaktadır (İncalcık 1964: 44). H. İncalcık, giden Rumların sayısının iddia edildiği gibi olmadığını, 1830'da oluşturulan reâya meclisinin o zaman adada vergiye tabi Rum sayısını 15.006 olarak vermesini ve bu tarihten bir yıl sonraki 1831 sayımında bu sayının 16.420 olarak verilmesini esas alarak ileri sürer. Aynı bir çalışma konusu olmakla beraber meselenin tam olarak aydınlatılabilmesi, Osmanlı nüfus kayıtlarının incelenmesini gerektirmektedir⁹.

Burada ortaya çıkan sayı meselesinin çözümüne, Yunanistan vatandaşı olarak Kıbrıs'a dönüp birtakım haklar talep eden Rumların Lefkoşa Mahkemesi'ne yansıyan dava kayıtlarının tedkikiyle ulaşılabilir. İstismara son derece açık olup devrin konsolos raporlarında da bu şekilde değerlendirilen durumun aydınlığa kavuşturulması, ancak bu kişilerin mahkemeye intikal eden davalarının diğer davalarla kıyaslanmasıyla mümkün olabilir. Bunun için de en elverişli malzeme, Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri'ne yansıyan miras davalarıdır. Yunan bağımsızlığını izleyen ilk on yıla ait sicillerin taranması bu konudaki boşluğu dolduracak veriler sunabilir. 1839-1856 yılları arasında mahkemelere yansıyan davalar, A. Gazioğlu'nun verdiği onbinlerce

sayısını teyid etmemektedir. Bununla birlikte aradan geçen on yılda pek çok mesele çözüme kavuşturulmuş da olabilir.

1839-1856 yılları arasında, Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri'ne yansıyan dava kayıtları, Rumların Yunan vatandaşı olmalarından kaynaklanan meselelerin çeşitli vesilelerle ortaya çıktığını göstermekte ve bu meseleler, hukuk davalarından izlenebilmektedir.

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta Yunan bağımsızlığından sonra ortaya çıkan hukuk meselelerini çözüme bağlamak üzere kanunî düzenleme yapmıştır. Bir irâdeyle Kıbrıs'taki idarecilere uygulamanın usulü bildirilmiştir. Buna göre, Yunan bağımsızlığı sebebiyle Kıbrıs'tan firar eden Rumların geride kalan gayrimenkulleri devlet hazinesi tarafından zabt edilir. Zabt edilen gayrimenkuller talipleri çıkması halinde rayiç bedeli üzerinden satışa çıkarılır ve satılır. Ancak, eski mülk sahiplerinin Kıbrıs'a dönme niyetleri olması halinde söz konusu emlak ve diğer mülkler, o anda tasarruf edenlerden alınarak asli sahiplerine iade edilir. Bu iade işleminin gerçekleşebilmesi öncelikli olarak söz konusu şahsın tekrar Osmanlı tebaası olmayı kabul etmesine bağlıdır. Asli mülk sahiplerinin, emlak ve diğer mülklerin mamuriyeti için sarf edilen masrafı peşinen hazineye ödemeleri de gerekmektedir (K.Ş.S. 39/75-1).

Emsal teşkil ettiği için Girit'te bu dönemde ortaya çıkan *fırar* olaylarına karşılık Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler kısaca şöyledir: Girit'te Yunan bağımsızlığından sonra isyanı destekleyen Rumların mal ve mülklerine el konulmayacağı, 1830 Londra Protokolü ile Osmanlı idarecilerine kabul ettirildiyse de Osmanlı Devleti bu şarta uymamıştır. Devlet, isyan edenlerin sadece katlini değil, aynı zamanda emlakına el konulmasını da sağlamıştır. Bu şekilde hem isyan sırasında ölenlerin, hem de çeşitli sebeplerden dolayı firar edenlerin emlakı mirîye zabt edilmeye başlanmıştır. Mübaşir ve yazıcılar marifetiyle tespit edilen emlak açık arttırma ile satışa çıkartılmıştır (Adıyeke ve Adıyeke 2000: 109). Benzeri uygulama, Kıbrıs'ta da cârî olmuş fakat Kıbrıs'ın durumunun Girit'teki durumdan ciddi derecede farklılıklar göstermesi (Adıyeke ve Adıyeke 2000: 108)¹⁰ sebebiyle tedbirler, adanın özel durumu da göz önüne alınarak uygulamaya konulmuştur.

Lefkoşa Mahkemesi'nde görülen 23 Zilkade 1258/26 Aralık 1842 tarihli çiftlik¹¹ davası (K.Ş.S. 39/75-1) konu açısından önem arz ettiğinden burada incelenecektir. Söz konusu Petraki Çiftliği, Değirmenlik Kazası'ndadır. Çiftlikle ilgili dava, 1842 yılının son haftasında başlayıp 1844 yılı Ocak ayının ilk haftasına kadar adli süreçte kalmıştır. Kıbrıs zimmîlerinden Yorgaki'nin, babası Petraki ile Yunanistan'a gitmesi ve

babasının vefatından sonra adaya dönerek; Değirmenlik Kazası'nda bulunan çiftliklerinin kendisine iade edilmesi talebi, Yunan tebaasından olduğu gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Meclis-i Vâlâ meseleyi ayrıntılı bir incelemeye tabi tutmuş, 23 Zilkade 1258/26 Aralık 1842 tarihli Yorgaki'nin davasının ancak tekraren Osmanlı reâyası olmayı kabulü halinde görülüp hakkının iade edileceği belirtilmiştir (K.Ş.S., 39/75-1)¹².

Belgeden anlaşılacağı gibi; Yorgaki, baba malının kendisine teslimini temin için Meclis-i Vâlâ nezdinde dava açar. Davayla ilgili olarak Meclis-i Vâlâ, Sadaret ve diğer ilgili kurumlar arasındaki yazışmalar ve yapılan tahkikat neticesinde, Yorgaki'nin Yunan tebaası olduğu anlaşılır. Bu durumu Yunanistan Konsolosluğu'ndan gelen resmi yazı da teyid eder. Meclis-i Vâlâ'nın bu konudaki ilk kararı, tâbiyyet farklılığı sebebiyle Yorgaki'ye babasından kalan miras mallarının verilemeyeceği yönündedir. Ancak mesele hakkında Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri'nde kayıtlı diğer vesikalar, tâbiyyet farklılığı sebebiyle miras intikalini önleme gerekçesinin ortadan kalktığını göstermektedir. Mesela, 10 Ramazan 1259/4 Ekim 1843 tarihinde İstanbul'dan gönderilip 16 Şevval 1259/9 Kasım 1843 tarihinde Lefkoşa'ya ulaşan vesika (K.Ş.S. 39/114-3), İstanbul'da verilen ilk karar neticesinde ortaya çıkan vaziyetin değiştiğini göstermektedir. Tahkikatın devam eden safhalarında, İstanbul Hükümeti'nin Petraki Çiftliği'ni Yorgaki'ye iade kararı aldığı görülür. Bu konuda bilgi veren vesikalarda açıkça ifade edilmese de, Yorgaki tekraren Osmanlı tâbiyyetine geçmeyi kabul etmiş olmalıdır (K.Ş.S. 39/114-3)¹³.

Petraki Çiftliği davası, İstanbul safahatından sonra 15 Zilhicce 1259/6 Ocak 1844 tarihinde Lefkoşa Mahkemesi'nde tescil edilir (K.Ş.S. 39/126-1). Mahkeme, babasından kalan çiftlik ve ekleri ile çiftlik üzerindeki tüm gayrimenkul malları Yorgaki'ye iade kararı verir. Kıbrıs Kadısı Es-Seyyid Hasan Hilmi Efendi'nin karara bağladığı davada, Kıbrıs Kaymakamı Edhem Paşa ve Nakîbü'l-Eşrâf Es-Seyyid Ahmed Hulusi Efendiler de şühûdü'l-hâl¹⁴ olarak hazır bulunurlar (K.Ş.S. 39/126-1)¹⁵. Şühûdü'l-hâlin bu şahıslarca oluşturulması, Petraki Çiftliği meselesine mahallî idarecilerin verdikleri önem ile doğrudan alakalıdır.

Lefkoşa Mahkemesi'nin hücceti, tâbiyyet farklılığının ortadan kalkmasından sonra adli mekanizmanın hukuk çerçevesinde adilce işlediğini göstermektedir. Zira Yorgaki'nin babasından kalan çiftliği, klasik miras intikal yolları tamamlandıktan sonra; kendisinin yokluğunda satın alan ve birtakım ilaveler yaparak işleten kişilerden yaptıkları masrafların ödenmesi kaydıyla geri alınmış ve hak sahibi olarak kendisine verilmiştir. Böylece dört konak ile bunlara bağlı evler, sekiz ipek boyahanesi, çiftliğe ait tatlı su

kaynağından on beş günde bir, iki yüz kırk altı saatlik su kullanım hakkı¹⁶, beş yüz seksen altı kök zeytin ağacı, yedi parçadan müteşekkil olmak üzere toplam otuz dönüm bahçe ve ziraat yapılabilir durumda yirmi üç parçadan oluşan dört yüz altmış dört dönüm araziden meydana gelen çiftlik, masraf bedeli karşılığında Yorgaki'ye teslim edilmiştir.

Petraki Çiftliği davası, Osmanlı Devleti'nce Yunan vatandaşlığı alan Rumların adaya dönmelerinin teşvik edildiğinin göstergesi olduğu gibi, devletin bu gibi kişilere karşı hakkaniyeti elden bırakmadığının da delilidir.

Burada Yorgaki'nin babasının Yunanistan'a gitmesinin ardından geride bıraktığı çiftliğine devlet marifetiyle sahip çıkılması, kanunî yollarla çiftliğin el değiştirmesi, bir düzen içerisinde gerçekleşmiştir. Yapılan tüm işlemler kayıt altına alınmıştır. Devlet, Yunan tâbiyyetine geçen Rumlara karşı düşmanca bir tavır takınmadığı gibi tekrar Osmanlı tâbiyyetine dönmeleri halinde mal varlıklarına kavuşabilmelerini de hukukî bir çerçevede düzenlemiştir. En önemli durum ise devletin kişinin özel mülkiyetinin varlığına ve korunmasına saygılı davranmış olmasıdır.

Kıbrıs Rumlarının, Yunan vatandaşlığına geçmesinin hukuk alanında yol açtığı meseleler daha ziyade miras davalarında ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi Osmanlı miras hukukunda tâbiyyet farklılığı mirasa engeldir (Akgündüz 1986: 285, Cin Akgündüz 1996: 141, Karaman 2005: 427, Fidan 2005: 159). Meselâ, aile fertlerinden birinin başka ülke vatandaşlığına geçmesi, onu Osmanlı ülkesinde kalan diğer aile fertlerinden normal şartlarda kendisine intikal etmesi gereken miras hakkından mahrum bırakmaktadır.

Yunan tâbiyyetleri onaylanan Rum ailelerin bölünmesi neticesinde ortaya çıkan miras meseleleri, aile fertlerini menfaatleri gereği hileli yollara başvurmaya sevk etmiştir. Osmanlı Devleti, meşru yollardan mal ve mülklerin hak sahiplerine iâdesi konusunda olumlu davranırken, istismarların önünü almak için bu dönemde caydırıcı tedbirlere başvurmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu tedbiri almaktaki maksadı, Rumların Yunan vatandaşlığına geçme eğilimlerini ortadan kaldırmaktır. 1850'li yıllarda devlet, Yunan tebaası olan kişiler söz konusu olduğunda onların meselelerini devletlerarası hukuk çerçevesinde görmeye başlamıştır. Burada vereceğimiz dava kaydının Yunan bağımsızlığından yirmi üç yıl sonraya tekabül etmesi, bu meselenin uzun vadeli sonuçları olduğunun delilidir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Osmanlı Devleti, Yunan vatandaşlığına geçtiği halde tekrar Osmanlı tâbiyyetine dönmeyi kabul eden Rumların eski hukukî haklarını aynen kullanmalarını sağlamıştır. Ancak, bu durum-

da olan şahıslardan Osmanlı tâbiyyetine dönmeyi kabul etmeyenler ise haklarını kullanmaktan men edilmişlerdir. Yunan tâbiyyetine geçen bir Kıbrıs Rumu'nun Osmanlı tebaası olan kardeşinin mirasından pay almak talebiyle ortaya çıkan bu tarz bir hukuk meselesi, 29 Receb 1268/19 Mayıs 1852 tarihinde Kıbrıs mahkemesinde kayda geçirilmiştir (K.Ş.S. 42/206-1)¹⁷.

Mahkeme kaydında görüldüğü üzere, iki erkek kardeşten birinin Yunan tâbiyyetine geçmesi söz konusudur. Burada, Osmanlı tebaası olan Leftorodi'nin vefatı üzerine, erkek kardeşi geriye kalan mirastan pay almak için dava açar. Fakat Osmanlı makamlarınca davacının durumunun tahkik edilmesi neticesinde, kendisinin aslında Yunan tâbiyyetine geçtiği, fakat sonradan Kıbrıs'a döndüğü ortaya çıkmıştır. Yunan konsolosunun beyanatı da bu yöndedir. Leftorodi'nin erkek kardeşinin Osmanlı tebaası olmadığı, bu sebeple de kardeşinin mirasını alamayacağı hükme bağlanmıştır.

Tahkikatın ayrıntıları göz önüne alınınca, Leftorodi'nin kardeşinin aslen Yunan tâbiyyetine geçmiş olmakla birlikte; vefat eden kardeşinin mal varlığına sahip çıkmak için Kıbrıs'a gelerek, gerek nüfus defterine yazılmak, gerekse cizye ödemek suretiyle Osmanlı kayıtlarında yer almak gibi yollara başvurduğu anlaşılmaktadır.

Burada zikredilmesi gereken diğer bir durum da davacının erkek kardeşinin, Leftorodi'nin mirasını alamayacağının karara bağlanması yanında, kendisinin ayrıca tutuklanmasına dair mahallî idarecilere emir verilmiş olmasıdır. Aslında burada bahsedilen tutuklamanın, 1831 yılından beri tatbik edilen bir yol olduğu, bununla da Osmanlı vatandaşlığına dönüşü zorlayıcı uygulamaların devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak, bu gibi kişilerin tutuklanmasını öngören uygulama, beklenen caydırıcılık vasfından uzaklaşmış olmalı ki aradan yirmi bir yıl geçmiş olmasına rağmen mesele devam etmiştir.

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde, Kıbrıs Rumları dışında, aslen Yunan vatandaşı olan şahısların davaları, bağlı oldukları ülkenin konsoloslarınca görülmektedir. Ancak bazı hallerde konsoloslar bu şahıslara sahip çıkmaz. Bilhassa katil gibi ağır suçlar işleyerek; Osmanlı ülkesine gelen şahıslar, konsolosları tarafından kabul edilmemeleri halinde, Osmanlı adlî makamları tarafından takip edilip cezalandırılabilirler.

Katil suçu işlediği gerekçesiyle daha önceden kançılaryaları tarafından taşraya sürgün edildiği halde tekrar İstanbul'a dönüp çeşitli suçlara karıştırgından sahip çıkılmayan Yunanlı Dimitri bu duruma örnek teşkil eder. Dimitri, Cemaziyelevvel 1264/5 Nisan 1848 tarihinde İstanbul'da tutuklanarak Osmanlı ceza kanununca yargılanmış ve "bir daha İstanbul'a ayak basmamak üzere" Kıbrıs Adası'nda Mağusa'da "kal'a-bend edilmek" hük-

müyle cezalandırılmıştır (K.Ş.S. 41/169-2). Bu vesikada bahsedilen Dimitri'nin Yunanlı olduğu belirtilmekle birlikte vesika diliyle “sahih Yunanlı” olarak kaydedilmemiş olması, onun sonradan bir vesileyle Yunan vatandaşı olduğu veya bu konuda iddia sahibi olduğunu düşündürmektedir. Çünkü vesikalar, bu durumu açıkça kaydetmekte titiz davranmışlardır.

Kıbrıs Rumlarının, Yunan tâbiyyetine geçme gerekçelerinin başında, Yunan tebaası olarak adaya dönüp buradaki hayatlarına kaldıkları yerden, fakat Yunan vatandaşı statüsünde devam ederek, bunun sağlayacağı muafiyetlerden yararlanma beklentileri gelmektedir. Bunun yanında bazı Kıbrıs Rumlarıyla, Yunan vatandaşı diğer şahıslar arasında devam etmekte olan ticarî faaliyetlerin de Yunan vatandaşlığına geçme konusunda etkisi olmalıdır. Gerçi bu durum, Rumların Yunan vatandaşı olmalarının sebebinden ziyade sonucunda ortaya çıkmış olarak da kabul edilebilir. Lefkoşa ahali-sinden sandık pazarcısı Haralanbi veled-i Nikola'nın 21 Rabi'ü-l âhir 1265/15 Mart 1849 tarihli terekesinde böyle bir ticarî iş ilişkisinin varlığını gösteren alacak kaydı mevcuttur (K.Ş.S. 41/41-1)¹⁸.

Burada incelenen vesikaya göre, Yunan tebaasından İstoraki'nin *sahih Yunanlı* olduğunun belirtilmemiş olması, bunun sonradan Yunan tâbiyyetine geçmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Osmanlı mahkemelerine intikal eden bazı suç olaylarında, Yunan tebaasından olduğu zikredilen şahısların aslen Yunan vatandaşı olup olmadıkları açık değildir. Aşağıda vesikası incelenecek olan davanın mağdur tarafında olan Yunan tebaasından tüccarın Fransa himayesinde bulunması, bu şüpheyi kuvvetlendirmektedir. Aslında şahsın Yunan vatandaşı olması halinde Fransa himayesinde bulunmasına hukuken gerek yoktur. Ancak, bazı “Yunanlıların” Fransa ile ticarî ilişkileri çerçevesinde Yunan tebaası haline getirildiklerini düşündürecek bir sürgün olayı 30 Muharrem 1266/16 Aralık 1849 tarihinde kayıtlara geçmiştir (K.Ş.S. 42/64-1)¹⁹.

Bir suç hadisesinde, taraflardan birinin Yunan vatandaşı ve her ikisinin de Gayrimüslim olduğu durumlarda, hukuken yeni problemler ortaya çıkmaktadır. Davalı taraflardan birinin Yunan tebaasından olması bu gibi durumlarda devleti hukuk uygulamasında daha hassas ve titiz hareket etmeye zorlamıştır. Mesela, Yunan konsolosunun da mahkemede hazır bulunduğu davada, Yunan tebaasından Atnas hakkındaki karar, evail Cemaziyelevvel 1267/4 Mart 1851 tarihinde verilmiştir (K.Ş.S. 42/132-1).²⁰

Söz konusu karar metninde Atnas'ın, Rodos'ta ikamet etmekte olduğu, fakat buna paralel olarak Yunan tâbiyyetinde bulunduğu görülmektedir. Kendisini yaraladığı iddiasıyla hâkim karşısına çıkartılan İstadri ise zaten Gayri-

müslimdir. Ancak İstadri'nin Osmanlı tebaası ve Rum cemaatinin kocabaşısı sıfatını taşıması, kendisini Osmanlı tarafına alırken Atnas ise Yunan tarafında değerlendirilmiştir. Yunanistan konsolosunun, Atnas'ın haklarını korumak amacıyla mahkemede bulunması kanunî hakları arasında yer aldığı gibi, kendisinin Yunan tebaası olduğunun mahkemece de kabul edildiğini göstermektedir. Ayrıca darb hadisesi sonunda yaralanmanın meydana gelmesi, yaralanmanın reâyadan, yani Osmanlı Gayrimüslimlerinden biri tarafından gerçekleştirildiği de belli değildir. Bu durumda mahkeme, aslında sübut bulmamış bir darb olayı sebebiyle kocabaşısı sürgün etmiştir.

Rumların Yunan vatandaşlığına geçmelerinden kaynaklanan bazı meseleler, Kıbrıs'ta görevli Rusya ve Avrupa konsoloslarınca da takip edilmiştir. Ancak konsoloslar, bu meselelere Osmanlı iç hukuku açısından değil, Osmanlı'nın henüz dâhil olmadığı devletlerarası hukuk çerçevesinden bakmışlardır. Buna dair çok sayıda örnek olay vardır. Bunlardan birisi, 1821 yılında ihtida eden Helen Constantinidou meselesidir. Helen Constantinidou'nun, 1846 yılında Atina'da bulunan kardeşinin yanına gitmesi mahallî idarecilerce engellenmiştir. Bunun üzerine söz konusu şahıs Fransız konsolosuna sığınmıştır. Konsolos da şahsı Türk makamlarına teslim etmeyip, bir Yunan gemisi ile İzmir'e göndermiştir (Hill 1952: 217).

Sonuç

Yunanistan'ın bağımsız devlet olma sürecinde bazı Kıbrıs Rumları, Yunanistan'a giderek Yunan vatandaşlığına geçmişlerdir. Osmanlı Devleti, Yunanistan'a göçleri önleyememişse de geri dönüşü teşvik etmek amacıyla, Yunan vatandaşlığına geçenlerin geri dönmeleri halinde Kıbrıs'taki haklarını kaybedecekleri; buna mukabil geri dönüp Osmanlı tebaası olmaları halinde ise eski haklarının tamamına sahip olacaklarını ilan etmiştir. Bu çerçevede bu gibilerin gayrimenkul malları devlet tarafından münasip bedel karşılığında satın alınmış ve ihâle yoluyla taliplilerine satılmıştır.

Buna rağmen bazı Rumlar, Yunanistan vatandaşı olmalarına rağmen Yunanistan'da ikamet etmemişlerdir. Aksine, tekrar Kıbrıs'a dönmüşler ve adada yerleşik hayatlarına devam etmişlerdir. Bu gibi şahıslar, aile bağları sebebiyle, özellikle miras meselelerinde Lefkoşa Mahkemesi'nde dava açarak hak talebinde bulunmuşlardır. Ancak Osmanlı Devleti bu hak arayışlarını ve bunu doğuran vatandaşlık meselesini Rumların, Osmanlı reâyası sıfatının kendilerine yüklediği malî mükellefiyetlerden kurtulma isteklerine bağlamıştır. Çünkü Kıbrıs Rumları, Yunanistan vatandaşı sıfatını alarak Kıbrıs'ta müste'minlere tanınan ticari ve hukuki imtiyazlardan faydalanmak yoluna gitmişlerdir.

Kıbrıs Rumlarının Yunan vatandaşlığına geçmeleri, Kıbrıs'ta görev yapan Avrupa konsoloslarınca da yakinen takip ve hatta teşvik edilmiştir. Bilhassa Rusya ve Fransa konsolosları Rumların Yunan vatandaşlığına geçmelerini gözetimleri altında tutup korurken, onları Osmanlı mahallî idarecilerine karşı da tahrik etmişlerdir. Konsolosların bu tutumları, meseleyi uluslararası hukuk tartışmaları alanına çekmiştir.

Tebaasının bir kısmını, özellikle de İngiltere, Rusya ve Fransa gibi, devrin büyük devletlerinin himayeleri altında bağımsız olmuş Yunanistan'a kap-tırma endişesi, Osmanlı Devleti'ni birtakım tedbirler almak zorunda bır-akmıştır. Ancak hukukî ve malî alanlardaki tedbirler etkili olmadığı gibi, Osmanlı vatandaşlığından çıkış izni almaksızın Yunan vatandaşlığına ge-çen ve tekrar adaya dönerek hak talep eden kişilerin tutuklanması da iste-nilen sonucun alınmasında yeterli olmamıştır.

Bu çalışmada, Kıbrıs esas alınarak incelenmeye çalışılan Osmanlı tebaası Gayrimüslimlerin bir başka devletin tâbiyyetine geçmeleri hadisesi yalnızca ada ile sınırlı değildir. Vatandaşlık olgusu yanında bunun Kıbrıs Ada-sı'nda ortaya çıkardığı hukuk meseleleri; ada şartları ile bu dönemde Os-manlı Devleti'nin kendi iç düzeninden ziyade, çeşitli harici faktörlerin desteği sonucunda meydana gelmiştir.

Açıklamalar

- ¹ Yunan bağımsızlığı Girit'te de çeşitli meseleler çıkmasına yol açmıştır (adıyeke ve Adıyeke 2000: 107-113). Öte yandan Yunanistan Devleti kurulunca Anadolu'daki Türk ve Yunan tebaanın ayrılması ciddi sorunlara yol açmıştır (İpek 1997: 20). Ermeni ve Musevilerin Amerikan, İngiliz ve Fransız pasaportu olarak sorunlar çıkardıkları bilin-mektedir (Fraşerli: 1325; Bozkurt 1991: 177-189).
- ² Bu etkiler müstakl bir çalışma konusu olabilir. Ancak, bu çalışmada meydana gelen etkilerden yalnızca vatandaşlık meselesi ele alınacaktır. Bu konu ele alınırken, konumuzla benzerlik teşkil etmesi açısından en önemli etki Rusya'nın, Rumeli topraklarından çok sayıda Osmanlı tebaasını Rusya'ya göç ettirmesidir. (Gülsoy 1993). Rusya'ya göç ettirilen Rumeli ahalisinin durumuyla ilgili geliştirilen politikalar Kıbrıs'ta da geliştirilerek tatbik edilmiştir.
- ³ Ahmet Cevdet Paşa, 1821 Mora İsyanı ve 1829 Yunan bağımsızlığından hayli zaman sonra, 21 Rebi'ü-l evvel 1278/24 KASım 1861 tarihli tezkeresinde, Korfu Adası'nda yaşayan varlıklı kişilerin tersine adanın "ayak takımı", İngiliz idaresinden ayrılıp hemcinsleri olan Yunan Devleti'ne iltihak etme arzusunda olduklarını; buna mukabil İngiltere'nin de Napolyon III'ün meydana koyduğu (nationalité) yani ittihad-ı kavmiyye kaidesine tevfi-kân Cezâyir-i Seb'a'yı Yunan Devleti'ne terk ettiğini yazar (Cevdet 1991: 160; Cevdet 1980: 42). Cevdet Paşa'nın 1861 yılında Korfu Adası'nın İngiltere tarafından Yunanistan'a bırakılmasını nationalisme yani milliyetçilik kavramına bağlaması, Osmanlı aydınının söz konusu ideolojiyi ancak bu devirde, meydana getirebileceği etkileri tam olarak gördükten sonra, teşhis ve hakkını teslim edebildiklerini gösterir.
- ⁴ KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri, K.Ş.S. 38/44-1.
- ⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Tasnifi Hariciye B.O.Aç C.HR., Dosya no: 139, Gömlek no: 6938. (29 Zilhicce 1236/27 Eylül 1821).

- ⁶ 1831 yılı sonlarında Kıbrıs'a durumu yerinde değerlendirmek üzere İstanbul'dan müfettiş olarak gönderilen Hihsat Bey'e karşı Fransız konsolos Bottu'nun çok katı, inatçı ve uzlaşmaz bir tavır sergilediği zikredilen kaynaklara yansımıştır.
- ⁷ Konsololar tarafından eline patente verilen Osmanlı reayası Gayrimüslimlerin bu durumlarını istismar ettiklerine dair çok sayıda örnek vardır (Bağış 1983: 33, 34, 43, 47, 63, 86).
- ⁸ Devletin bu yolu kapatmak amacıyla aldığı tedbirlere karşılık zimmiler yeni bir yol açarak Rusya ve Avrupalı büyük devletlerin pasaportlarını almaya başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin 1851 yılında yayınladığı tahrir de bu durumu önlemekte yetersiz kalması üzerine 1869 yılında Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi çıkarılmıştır.
- ⁹ 1246/1831 tarihli Kıbrıs Nüfus Defterleri'ne göre Kıbrıs Adası'nın nüfusu 15.585 Müslim ve 29.780 Gayrimüslim olmak üzere toplam 45.365 kişidir. Nüfus sayımında yalnız erkek nüfus esas alındığından bu rakam erkek nüfusun toplamını göstermektedir (Yıldırım ve diğerleri 2000: XXXVI, 93).
- ¹⁰ Girit'te yaşayan Rumların yanında Müslümanlar da Yunan İşyanı'na destek vermişlerdir.
- ¹¹ Çiftlik, Osmanlı arazi, hukuk ve teşkilatı ile maliye işlemlerinde ve son devrin toprak meseleleri tarihinde, hususi bir ıstılah olarak, çok farklı manalar ile türlü şekillerde kullanılmıştır. Burada zikredilen Petraki Çiftliği, dört yüz altmış dört dönümlük araziden oluşmakta, 60-80, 80-100 ve 100-150 dönüm olarak tespit edilen "zirâat yapılan yer" ve "bir çift öküzün işleyebileceği arazi"den (Barkan 1963: 392-397) farklı bir duruma sahip görülmektedir (İnalçık 1993b: 31-65). Ancak, bir kısım çiftliklerin, bölgenin fethi sırasında bazı kişilere her türlü rûsûmdan muaf olmak kaydıyla irsî olarak tasarruf etmeleri için verildiği bilinmektedir (Ünal 1989: 90 Barkan: 1980 İnalçık 1993a: 15-30 Cin: 1985).
- ¹² "Yorgaki nâm zimminin Kıbrıs cezaresi reayasından babası Petraki nâm zimminin mukaddemâ uhdesinde bulunarak kurâ-yı emlâkiyle zabt ve fûrûht olunub Sadr-ı a'zâmdan semâhatlu Tahsîn Bey Efendi Hazretlerinin uhdesinde bulunan çiftlik mukaddem ve mu'ahhar tasfir olunan tahrîrat mücebince tarafına red ve i'tâsı mahallinde rû'yet olunmakda iken mersûm Petraki hâlik olmak hasebiyle husûs-ı mezbûr hâlî üzere kaldığından bahisle mîr-i müşârun ileyh Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-i Adliyyede bi't-terafî çiftlik-i mezbûrun istirdadı husûsı mersûm Yorgaki tarafından bâ arz-ı hâl istid'â olunmuş olduğundan kuyûda lede'l-mürâcaa Kıbrıs cezaresi reayasından olarak mukaddemâ fîrâr idenlerin üzerlerinde bulunub mâliye-i hazîne-i celilesinden bi'z-zabt bi'l-cümle tâliblerine fûrûht olunmuş olan çiftlikât ve sâireye mutasarrıfları taraflarından li ecli'l-i' mâr ne mikdâr akçe sarf olunmuş ise teslim-i hazîne kılınmış olan mu'accele ile berâber peşin-i ba'de'l-edâ sâhib-i evleri olarak avdet emelinde olan reâyâ red ve i'tâsı iktizâ-yi irâde-i seniyyeden olundığını mebnî reâyâ-yı mersûmiden Değirmenlikli mersûm Acı Petraki zimminin uhdesinde iken ber minvâl-i muharrer cânib-i haziniden bi'z-zabt bâ mu'accele Lefkoşa Kazası ahâlisinden Hâcî İbrâhîm Efendi'ye fûrûht ile muahharen [...] mersûm Yorgaki'nin Yunan teba'asından olub Dâru'l-harbe luhûkundan sonra avdet eylediği sûrette da'vâsı mesmû' olunmamak şer'i-i şerifi iktizâsından olduğu ve mes'ûd râiyyeti kabul ittüğü hâlde çiftlik-i mezbûrun [...] müteveffâ-yı mûmâ ileyh zemânında ihdâs olunan ebniye çiftlik-i mezkûr arâzisine mebnî olub ebniye-i merkûmenin tefrikleriyle mîr-i müşârun ileyhe terki ve mu'ahharan ilâve kılınan birtakım tarla ve arâzi ve mâ-i leziz çiftlik-i mezkûrdan bâ takrib mîr-i müşârun ileyh uhdesine ibkâsı husûsları mutlakâ mîr-i müşârun ileyh tarafından mahâlline vekîl irsâliyle ebniye-i mahdûse bâhâsı ve mesârîfî keşf olunarak mahallince bi'r-rüye tesviyesi lâzım geleceğini [...]".
- ¹³ "[...] Efendi-yi mûmâ ileyhânın vekili Hasan Efendi ve cezîre-i mezkûre vücûhinden bi-garaz erbâb-ı vukûf ve mî'mâr ve halîfeleri ma'rîfetleriyle keşf ve mu'âyene olunduktan sonra i'lân olunan arâzi ve mâ-i leziz mîr-i müşârun ileyh uhdesine ifâ olunmak üzere [...] kıymet takdîr olunduktan icâb iden bâhâ bi'l-cümle mesârîfâtı altmış dört bin üç yüz yetmiş gurus on bir paraya resîde olmuş ve bunun üzerine altı yüz bu kadar gurus zamlı altmış beş bin gurusâ iblâğ olunub meblâğ-i mezkûre ile hazinede mukayyed olan altmış [altmış] bin gurusâ mu'accesi mersûm Yorgaki cânibinden bi'l-kabûl karar verilmiş [...] meblâğ-ı mezbûr cem'ân bir yük yirmi beş bin gurus emvâl sandığında hıfz kılınmış olduğu inhâ ve beyân olunmuş [...] çiftlik-i mezkûr cem'ân mu'accele-i evveli ve mesârîfî ve resm-i dellâliyesi bir yük yirmi beş bin gurus olmak üzere yazılmış ve bu cihetle tesviyesi tarafeyne gadr-i müceb görülmüş olduğundan bahisle [...] Yorgaki'ye terk kılınacak çiftlik ve arâzinin mu'accel-i kadîmi olan altmış bin gurusdan başka [...] keşf ve takrîr olunan mesârîf altmış beş bin olup mu'accel-i mezkûr ile berâber mecmu'î bir yük yirmi beş bin gurus dimek ider mîr-i müşârun ileyh beyân ve isbât eylediği mesârîf ve bedel ile beynlerinde vâfir akçe olarak bi'l-âhare mîr-i müşârun ileyh mersûm Yorgaki muvâcehesinde husûs-ı mezkûr mûsâlaha sûretiyle tesviyesi mûnâsib olacağından [...] bir yük yirmi beş bin gurus ile mîr-i müşârun ileyh meclis-i mezkûre irâe itmîş olduğu defterde muharrer meblâğ mizân olunduktan beynlerinde yalnız bertarafâ bin gurusun nizâ'ı kalmış olduğundan bi'l-âhare meblâğ-ı mezkûr yirmi bin gurusunu mîr-i müşârun ileyh bi't-tav'î (kesik) tenzîl ve kûsûri yirmi bin gurusunu dahi rızâsiyla mersûm kabûl iderek karârlaştırılmış [...] sâli-

fü'z-zikr altmış bin ve mu'ahharan inşa ve ihdâs olunan ebniye-i sâiresi mesârifî olarak tarafeynin kabûl ve rızâla-riyla ma'a zamma karâr verilen seksen beş bin gurus ki cem'an bir yük kırk beş bin gurus mahallinde mîr-i müşûrun ileyhin sipârîsı ideceği vekîle teslim olunmak ve ittifâken beyân olunduğu vecihle mu'ahharan bi'l-mu'âyene çiftlik-i mezkûre i'ân olunub ma'rîfet-i şer'i-i şerîfe ve mübâşir me'mûrları ma'rîfetleriyle mahallinde tefrik olunan emlak ve arâzî mîr-i müşûrun ileyh uhdesinde kalmak şartıyla çiftlik-i mezkûrun müstemilât-ı sâire-siyle mahallinde mîr-i müşûrun ileyhin vekil-i şer'îsi ma'rîfetiyle ber nahç-ı şer'-i şerîf mersûm Yorgaki'ye ferâğ ve tefvîzi husûsının icrâsıyla keyfiyetin bâ hüccet ve mazbata bu tarafa iş'ârı lâzım geleceği [...]

¹⁴ Osmanlı şer'î mahkemelerinde Şühûdü'l-Hâl kavramı için (Taş 2008: 25-44).

¹⁵ “[...] Nefs-i Değirmenlik’de vâkı’ Petraki Çiftliği dimekle meşhûr lede’l-ahâlî ma’lûmu’l-hudûd Sarây ta’bir olunur bir bâb, İngiliz Konağı dimekle arif bir bâb ve yine Kado Harosya’da bir bâb ve Hirisotğlı Konağı dimekle ma’rûf bir bâb harâb menzil ki cem’ân dört bâb buyût-i adideyi müstemil mülk konak ve menâzil ve sekiz bâb harir boyası hâneleri ve kanavâtına tâbî’iyetle cereyân iden mülk-i mâ-i câriden beher onbeş günde iki yüz kırk altı saat mülk-i mâ-i câri-i leziz ve beş yüz seksen altı sak mülk zeytun eşcârıyla tahvîd ve ta’rifden müsteğani yedi kıt’a otuz dönüm bahçe ve çiftlik-i mezbûre tab’iyyetle zira’at olunur yirmi üç kıt’a dört yüz altmış dört dönüm arâziyi muhtevi bir kıt’a çiftliğin müstemil olduğu emlak-i mezkûresini ber vech-i nişîn yüz kırk beş bin gurus semen ve bedel-i medfu’ ve makbûza mersûm Yorgaki’ye bi’l-vekâle bey’-i bât-i sahîh-i şer’î ile bey’ ve temlik ve arâzisini dahi ferâğ ve tefvîz ve teslim eylediğimde ol dahi ber minvâl-i muharrer tebeyyu ve referru’ ve kabz ve kabûl itmekle ba’d-e’l-yevm çiftlik-i mezkûre mersûmun dâhil-i havza-i tasarrufu ve hakk-ı sırfı olmuştur keyfe mâ yeşâ’ mutasarrıf olsun didikde mersûm Yorgaki dahi vekil-i mûmâ ileyhi kelimât-i meşrûhasında tasdik ve çiftlik-i mezbûr vesâireden dolayı mîr-i müşûrun ileyh Hazretleri kabilinde asla hakkım yoktur deyû takrîr itmekğin mâ huve’l-vâkı’ bi’l-ittikâ ketb imlâ ve ve yed-i min lehu’l-talebe def’ ve i’tâ olundu [...]”.

¹⁶ “On beş günde iki yüz kırk altı saat mülk tatlısu”. (K.Ş.S. 39/126-1).

¹⁷ “[...] Kıbrıs ceziresinde fevt olan teba’a-yi Devlet-i Aliyyeden Leftorodî’nin Yunan Devleti teba’asından erkek karındaşı mücerred mirasdan hisse almak arzıyla Devlet-i Aliyye tâbî’iyyeti iddi’asında bulunduğundan merkûmun tahkik-i tabî’iyyetiyle terekisinin ana göre veresine tevzî’ ve taksim ittirilmesi ifâdesine dâir [...]merkûm bundan akdem Yunanistan’a azmetiyle orada bir müddet ikâmet itmiş ise de mu’ahharan Kıbrıs ceziresine ric’atinde kendüsi teba’ay-i Devlet-i Aliyye’den bulunduğu cihetle almış dört (1847/1848) senesinde icrâ olunan tahrîr-i nufûsda reâyâ defterinde yazılarak sene-i merkûmeye mahsûben cizye-i şer’iyesi te’diye itmiş olduğu beyânıyla ve iş’âr ve sûret-i hücceti şâmilî’l-irtifâda mukîm Yunan konsolosı tarafından i’tâ olunub bir sûreti le’f en irsâl ve savb-i halisi kılınan varakadan dahi konsolosınca dahi mahfûz olan defterde merkûmun Yunan Devleti teba’asından ve Mo-ra’da kâin Anaboli şehri mütemekkinlerinden olduğunu mübeyyin kendü hatırıyla imzâsı bulunduğu üç mâh geçin-ceye kadar da’vâları zuhûr idince konsoloshâneye mürâca’at itmekte ve me’ mûrin-i Devlet-i Aliye cânibinden dahi Yunan teba’ası sıfatıyla tanınmakta olduğu derc ve ezbâr kılınmış ve şu hâle nâzaran mersûm sahîhen Yunan Dev-let-i teba’asından olub tabî’iyyet-i Saltanat-i seniye reâyâsından bulunması ve altmış dört senesine mahsûben cizye aldım dimesi muharrer şeylerden hatıryâb olmak arzından ibâret olduğu anlaşıldığına ve bu ise verese-i (sîlik) hukûkun ibdâli ve ezâ virmek olarak bir vecihle tecvîz olunmayacağını mebni kendüsünün teba’a-yi mezbûreden adile-i tereke-i mezkûreyi vaz’-ı yed virememesi ve hukûk-i irsiyenin verese-i şer’iyye-i sahîhasına beynlerinde tevzî’ ve taksim ittirilmiş ve merkûmun cezîrede teb’id olunması husûsına [...]”.

¹⁸ “Cezîre-i Kıbrıs’da Mahrûse-i Lefkoşa’da Başmahallesi mütemekkinlerinden iken bundan on iki gün mukaddem halik olan sanduk bazarcısı Haralanbi veled-i Nikola’nın verâseti zevce-i metrûkesi Katerina bint-i Hiristofi ve anası Hiristallu bint-i Anzoli nâm nasrâniyelere ve sülb-i kebir oğlu Nikola ve sülbiye kebir kızları Efruseti ve İbriti ve Hiristallu ile sülbiye sagire kızı Eleni ve Marya’ya inhisârı ba’d-e’l- tahakkuk ma’rifet-i şer’-i şerîf ve verese-i kibâr adet sagiretâni mersûmânın tevsiye-i umûrlerini ru’yete kibel-i şer’den mansûbe vasileri anaları mersûme Katerina ve li ecli’l- muhâsebe vasî-i mersûme üzerine tarafeyn kılınan mahrûse-i mezkûrede mütemek-kin Çirkako ma’rifetleriyle tahrîr ve terkîm olunub ancak halik-i mersûmun cezîre-i mezkûre mal sanduğına zimmet-i kesiresi bulunmağla kasabada zuhûr edecek olan irâde-i seniyyeye değin beyne’l- verese tevki olunur muhalledât-i halik-i mersûmdur ki ber vech-i atî zikr ve beyân olunur. Fî 20 Rebi’ü-l âhir Sene 1265. [...] Halik-i mersûmun Fransalı Komi ve Yunan teba’asından İstoraki kumpanyalarında seksen bin gurus sermayesi olduğu rivayet olunmuş ise de keyfiyet [...]”.

¹⁹ “Adana Vücûhından Kapucıbaşı İtmekçi Hâcî Hasan Adana’da mukîm Yunan teba’asından ve Fransalı mahmiye-lerinden Tâcir Mihail’in oğlu İskender’in vâlidesinin boğçasını almak üzere nisâ hâmmamına girmek kabâhâtinde bulunmasından dolayı... Memleket umûrine karışmamak ve kendü haliley hânesinde ikâmet itmek üzere li ecli’l- mücâzât bir sene müddetlere Magosa’ya nefy ve ilçâsı...”.

²⁰ “Rodos'ta mütemmekin Yunan teba'asından Atnas nâm sahiş ba'zı mazenne-i sû-i hânelere girmesinden dolayı Kocabaşoğlu İstadi altı nefer reaya ile basub o esnâda darb ve cerh olunmuş olmasıyla tarafeyni meclise celb ile Yunan konsolos vekili hâzır olduğu hâlde icrâ olunan muhâkemede reâyâ-yı merkûme kocabaş-i mersûmun re'yiyle Atnası basub ahz ve girift eylediklerini ikrâr mâdene-i darb ve cerhi külliyyen inkâr eyledikleri cihetle merkûmun cârihi kim olduğu tebeyyün itmemiş ise de kocabaş-ı mersûm zabtiye me' mûrune haber vermeksizin hûd be hûd bu vecihle harekete ictisâr cihetiyle kocabaşlığından ihrâcıyla yerine bir münâsibinin ta'yini ve kendüsiyle refikasının haklarında te'dibât-i lâzîminin icrâsı bâ mazbata ve tahrîr inhâ olunmuş ve siyâk-ı iş'âra nâzaran Yunan-i mersûmun hîn-i ahz ve giriftinde mecrûh olması cihetiyle madde-i cerhin reâyâ-yı merkûme tarafından vukû' bulmuş olması melhûz ise de inkârlarını mebni sâbit olamamış olduğundan haklarında bilâ subut muamele-yi te'dibiye icrâsı icâb itmeyeceğinden ve ma'a mâfile bunların mersûmi basub tutmaları koca-i mersûmun re'y ve tahrîkini mebni olarak işbu hareketten başka uygunsuzluğu dahi gösterildiğinden kendüsünün kocabaşlığından ihrâcıyla li ecli't- te'dib bilâ müddet Kıbrıs cezaresine nefy ve tağribi bâbında [...]”.

Kaynaklar

A. Arşiv Kaynakları

I. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A)

B.O.A. C.HR., (*Cevdet Tasnifi Hariciye*), Dosya no: 139, Gömlek no: 6938.

II. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi: Kıbrıs Şer'iyeye Sicilleri (K.Ş.S.)

_____, K.Ş.S. 38/44-1

_____, K.Ş.S. 39/75-1.

_____, K.Ş.S. 39/114-3.

_____, K.Ş.S. 39/126-1.

_____, K.Ş.S. 41/41-1.

_____, K.Ş.S. 41/169-2.

_____, K.Ş.S. 42/64-1.

_____, K.Ş.S. 42/132-1.

_____, K.Ş.S. 42/206-1.

B. Kaynak ve Tedkik Eserler

Adıyeke, Ayşe Nühket ve Nuri Adıyeke (2000). “Yunan İsyanı Sırasında Girit'te İrtidat Olayları”. *Kebikeç* 10: 107-113.

Ahmed Cevdet Paşa (1301). *Tarih-i Cevdet*. C. XI. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye.

_____, (1980). *Mâ'ruzât*. Haz. Yusuf Halaçoğlu. İstanbul: Çağrı Yay.

_____, (1991). *Tezâkir*. 13-20. Yay. Cavid Baysun. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Akgündüz, Ahmet (1986). *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay.

- Bağış, Ali İhsan (1983). *Osmanlı Ticaretinde Gayi Müslimler. Kapitülasyonlar-Beratlı Tüccarlar Avrupa ve Hayriye Tüccarları (1750-1839)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Barkan, Ömer Lütfi (1963). "Çiftlik". *İslâm Ansiklopedisi*. C. III. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 392-397.
- _____, (1980). *Türkiye'de Toprak Meselesi (Toplu Eserler I)*. İstanbul: Gözlem Yay.
- Bozkurt, Gülnihal (1989). *Alman- İngiliz Belgelerinin ve Siyasî Gelişmelerin Işığında Gayr-i Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- _____, (1991). "A.B.D. Vatandaşlığı İddiasında Bulunan Osmanlı Vatandaşlarına Dair Bazı Amerikan Belgeleri". *Jale G. Akipek'e Armağan*. Konya: 177-189.
- _____, (1994). "Tanzimat ve Hukuk". *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu 31 Ekim- 3 Kasım 1989*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay. 271-286.
- _____, (1996). *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- _____, (1998). *Azınlık İmtiyazları-Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Cin, Halil (1985). *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- _____, (1987). *Miri Arazî ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yay.
- _____, Ahmet Akgündüz (1996). *Türk Hukuk Tarihi*, C. II. İstanbul: Timaş Yay.
- Cobham, Claude Deleval (1969). *Excerpta Cypria. Materials for a History of Cyprus. With an Appendix on The Bibliography of Cyprus*. New York: Kraus Reprint Co.
- Çiçek, Kemal (1998). "Osmanlı Devletinde Yabancı Konsolosluk Tercümanları". *Kıbrıs'tan Kafkasya'ya Osmanlı Dünyasında Siyaset, Adalet ve Raiyet*. Trabzon: Derya Kitabevi. 172-183.
- Çoruh, Haydar (2000). "1833 Kıbrıs İsyanı, İsyanda Yabancı Konsolosların Rolü ve Adada Tanzimat'ın Uygulanması". *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (13-17 Kasım 2000)*. C. I. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi. 295-306.
- _____, (2008). "II. Mahmud Döneminde Kıbrıs'ın İdarî, İktisadî ve İctimai Yapısı (1808-1839)". Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Encyclopædia Britannica* (1968). "Consul". V. VII. Chicago. London etc.: The University of Chicago. 407-410.

- Erdogru, Mehmet Akif (1999). "Onsekizinci Yüzyıl Sonlarında Kıbrıs'ta Avrupalı Konsoloslar ve Tercümanları". *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri (24-27 Kasım 1998)*. C. II. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yay. 315-327.
- Erdönmez, Celâl (2011). "Tanzimat Devrinde İngiltere Konsoloslarının Kıbrıs'taki Faaliyetleri (1839-1856)". *Bilig* 58: 91-118.
- Fidan, Yusuf (2005). *İslam'da Yabancılar ve Azınlıklar Hukuku*. Konya: Ensar Yay.
- Fraşerli, Mehdi (1325). *İmtiyâzât-ı Ecnebiyyenin Tatbikatı-ı Hazırası*. Samsun: Matbaa-i (Avnizade) Cemil.
- Gazioğlu, Ahmet Cemâl (2000). *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*. Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkez (CYREP) Yay.
- Gökbilgin, Mehmet Tayyib (1963). "Konsolos". *İslâm Ansiklopedisi*. C. VI. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 836-840.
- Gülsoy, Ufuk (1993). *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reâyâ*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- Hackett, J (1901-1972). *A History of the Orthodox Church of Cyprus From the Coming of the Apostles Paul and Barnabas to the Commencement of the British Occupation (A.D. 45-A.D. 1878) Together With Some Account of The Latin and Other Churches Existing in the Island*. New York: Published by Lenox Hill (Burt Franklin).
- Hill, Sir George (1952). *A History of Cyprus*. V. IV. Cambridge: University Press.
- İnalçık, Halil (1964). "Kıbrıs'ta Türk İdaresi Altında Nüfus". *Kıbrıs ve Türkler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. 27-58.
- _____, (1993a). "İslâm Arazı ve Vergi Sisteminin Teşekkülü ve Osmanlı Devrindeki Şekillerle Mukayesesi". *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*. İstanbul: Eren Yay. 15-30.
- _____, (1993b). "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsûmu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*. İstanbul: Eren Yay. 31-65.
- İpek, Nedim (1997). "Cezayirîliler'in Tâbiyyeti Meselesi". *Akademik Aç* III: 19-35.
- Jorga, Nicolae (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*. C. V. Çev. Nilüfer Ebçeli. İstanbul: Yeditepe Yay.
- Karaman, Hayrettin (2005). *Mukayeseli İslâm Hukuku*. C. I. İstanbul: İz Yay.
- Kyriazis, N.G. (1888). *Kypriaka Hronika*. Venedik.
- Luke, Sir Harry Charles (1969). *Cyprus Under the Turks 1571-1878. A Record based on the Archives of the English Consulate in Cyprus under the Levant company and After*. London: C. Hurst & Company.

- Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)* (2000). Haz. Hacı Osman Yıldırım vd. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay.
- Savaş, Ali İbrahim (2002). "Konsolos". *İslâm Ansiklopedisi*. C. XXVI. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 178-180.
- Taş, Hülya (2008). "Osmanlı Kadı Mahkemesindeki "Şühûdü'l-Hâl" Nasıl Değerlendirilebilir?". *Bilig* 44: 25-44.
- Turan, Ömer (1999). "The Role Of Russia and England in the Rise of Greek Nationalism and in Greek Independence". *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 10: 243-291.
- Türkmen, Zekeriya (2002). "Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)". *Türkler*. C. XII. Yeni Türkiye Yay. 859-869.
- Ünal, Mehmet Ali (1989). *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Veldet, Hıfzı (1940). "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat". *Tanzimat I*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 139-209.

Legal Issues Emerging in the Tanzimat Period as a Result of the Naturalization of Some Greek Cypriots by Being Granted Greek Citizenship

Celâl Erdönmez*

Abstract

Greece became an independent country through the support of prominent European countries for the rebellion in Mora which started in 1821. The Cypriot Greeks (Rums) were also affected by the riot since the Cypriot Church on the island supported the Greek independence movement. Some of the Greeks who had previously been Ottoman citizens went to Greece and obtained Greek citizenship after the independence. When some of them went back to Cyprus they wanted to be privileged within the fields of law, finance and trade. However, when they claimed their rights granted by Ottoman citizenship at the same time, they confronted a new legal regulation issued by Ottoman Government, which banned them from using those rights and which, in this way, compelled them to abandon their Greek citizenship. The Cypriot Greeks, who obtained Greek citizenship, then took the issue to Ottoman courts in Nicosia to claim their previous Ottoman citizenship rights, and this gave rise to some legal problems. The Ottoman Empire, while issuing new legal regulations to solve the problem, also tried to prevent Cypriot Greeks from becoming Greek citizens.

Keywords

Cyprus, Cyprus Sharia Registers, Greek Cypriots, Greek Citizenship Problems, Subject

* Asst. Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Education – Burdur / Turkey
celalerdonmez@mehmetakif.edu.tr

Некоторые правовые вопросы, связанные с принятием греческого гражданства некоторыми греками- киприотами в период Танзимата

Джелаль Эрдонмез*

Аннотация

Греция приобрела независимость в результате поддержки ведущими европейскими державами повстанческого движения 1821 года, начавшегося в Морее. Так как киприотская церковь оказывала поддержку греческому движению за независимость, эти события повлияли и на жизнь островитян. Некоторые греки Османской империи после обретения независимости Грецией, выехав в Грецию, приняли греческое гражданство. Некоторые из них по возвращении на Кипр ввиду полученного гражданства пожелали воспользоваться рядом правовых, финансовых и коммерческих льгот. Однако, когда они потребовали исполнения их прав, вытекающих из их Османского гражданства, они столкнулись с новым правовым регулированием, запрещающим им пользоваться старыми правами, что вынуждало их отказаться от греческого гражданства. Обращение в Османский суд Никосии греков-киприотов, получивших греческое гражданство с требованием восстановления прежних прав выявило ряд правовых вопросов. Османское государство, с одной стороны, пыталось решить эти проблемы правовыми мерами, а с другой стороны, стремилась предотвратить принятие греческого гражданства греками-киприотами.

Ключевые слова

Кипр, реестры Кипра, греки-киприоты, проблема греческого гражданства, принадлежность

* И.о.Доц. Док., университет имени Акиф Эрсоя педагогический факультет – Бурдур / Турция
celalerdonmez@mehmetakif.edu.tr